Pregledni naučni rad
UDK:37.013:316.624
DOI:10.7251/ZND2601729M

USTAVNOPRAVNI POLOŽAJ DJETETA U REPUBLICI SRPSKOJ I BOSNI I HERCEGOVINI

***Prof. dr Ljubinko Mitrović*[341]**
Fakultet pravnih nauka, Panevropski univerzitet APEIRON u Banjoj Luci

***Doc. dr Nikolina Grbić Pavlović*[342]**
Fakultet pravnih nauka, Panevropski univerzitet APEIRON u Banjoj Luci

***Doc. dr Gojko Pavlović*[343]**
Fakultet pravnih nauka, Univerzitet za Poslovne studije u Banjoj Luci

***Apstrakt**: Cilj ovog rada jeste da se ispita u kojoj mjeri su prava djeteta, propisana Konvencijom UN o pravima djeteta, inkorporisana u najviše pravne akte u Bosni i Hercegovini, odnosno kakav je položaj djeteta u Ustavu Republike Srpske i Ustavu BiH. Namjera je autora da se ukaže najprije na činjenicu da je Konvencija UN o pravima djeteta, kao najznačajniji međunarodni instrument za zaštitu prava djece (dječiji ustav), među drugim međunarodnim dokumentima, navedena u Aneksu I Ustava BiH, kao i da se istovremeno ispita mogućnost direktne primjene ove UN Konvencije u pravnom poretku. Takođe, namjera je da se analiziraju prava propisana UN Konvencijom i prava garantovana Ustavom Republike Srpske te da se ukaže na eventualne razlike. U radu se primjenjuju normativno-dogmatska metoda i analiza sudske prakse, s ciljem da se ponude argumentovani zaključci i preporuke za unapređenje ustavnopravnog položaja djece.*

***Ključne riječi:** dijete, prava djeteta, Konvencija UN o pravima djeteta, Ustav Republike Srpske, Ustav BiH.*

UVODNA RAZMATRANJA

Prava djeteta su danas realnost priznata međunarodnim pravom i domaćim pravom. Pod pojmom prava djeteta podrazumijevamo sva ona prava koja su po svojoj prirodi ljudska prava i koja svako dijete ima bez obzira u kojoj državi živi, odnosno u kakvom se političkom, kulturnom ili ekonomskom okruženju nalazi, te u skladu sa kakvim tradicijama, običajima i vjerovanjima se razvija.[344]

Kod prava djeteta u suštini se radi o korpusu prava koji je iznikao prvenstveno iz dvije osnovne ideje, a to su[345]:

- da su djeca autonomne ličnosti sa svojim specifičnim potrebama i pravima, te u skladu s tim i nosioci pravnih zahtjeva tj. aktivni subjekti prava, a ne isključivo objekti zaštite od strane odraslih i

[341] ljubinko58@gmail.com“
[342] grbicnikolina@blic.net
[343] pavlovicgojko@gmail.com

[344] Mitrović, Lj., Tomašević, S. (2019). "DJEČIJI USTAV" I NJEGOVA ULOGA U BOSNI I HERCEGOVINI, Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, Vol. XXXVIII, No. 3, str. 93-118.

[345] Ombudsmena za djecu Republike Srpske (2018). Godišnji izvještaj za 2018. godinu, Banja Luka, str. 9.

- da su usljed specifičnih psihofizičkih karakteristika, zavisno od uzrasta i nivoa mentalne zrelosti, djeca posebno osjetljiva i ranjiva kategorija koja zaslužuje posebnu, odnosno dodatnu zaštitu države, odnosno svih njenih institucija (svi subjekti zaštite djece imaju obavezu i odgovornost blagovremeno i odgovarajuće reagovati, u skladu sa svojom ulogom, a u najboljem interesu djeteta).

Najvažniji dokument u oblasti prava djeteta na međunarodnom planu jeste Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta koja je donesena 1989. godine, a stupila je na pravnu snagu 2. septembra 1990. godine[346], a koju ratifikovalo više od 200 država u svijetu. Ona sadrži katalog prava djeteta koja su uzajamno povezana i ostvaruju se u svjetlu ostvarivanja četiri osnovna principa UN Konvencije, i to: 1) pravo djeteta na život, opstanak i razvoj, 2) najbolji interes djeteta, 3) pravo djeteta na participaciju i 4) pravo djeteta na nediskriminaciju.[347]

Takođe, White ističe i da Konvencija sadrži dvije glavne sastavnice[348]:

- prvo, proširiti osnovna ljudska prava na djecu i
- drugo, zaštititi djecu od različitih oblika ekonomskog i seksualnog iskorištavanja i drugih opasnosti.

Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta od većine pravnih teoretičara, ali i praktičara popularno se naziva još i dječijim ustavom. Ona predstavlja prvi sveobuhvatni međunarodni dokument kojim se garantuju prava djeteta u svim oblastima njegovog života.[349] S druge strane, ova Konvencija predstavlja međunarodni pravno obavezujući instrument, tj. ugovor o ljudskim - dječijim pravima.

Potpisivanjem Dejtonskog sporazuma 1995.godine, Bosna i Hercegovina, a samim tim i Republika Srpska, preuzela je obavezu poštivanja ovog međunarodnog dokumenta. Takođe, Bosna i Hercegovina je pristupila i njenim protokolima, i to Fakultativnom Protokolu uz Konvenciju o pravima djeteta koji se odnosi na prodaju djece, dječiju prostituciju i pornografiju, zatim Fakultativnom Protokolu uz Konvenciju o pravima djeteta koji se odnosi na angažovanje djece u oružanom sukobu, kao i Opcionom protokolu uz Konvenciju o pravima djeteta koji se odnosi na postupak po predstavkama. Na ovaj način Bosna i Hercegovina se uvrstila u red zemalja koje su preuzele obavezu zaštite ljudskih prava i sloboda normiranih Konvencijom o pravima djeteta. Istovremeno, centralna odredba za zaštitu prava djeteta nalazi se u članu II Ustava Bosne i Hercegovine. Ova norma garantuje da će Bosna i Hercegovina i njeni entiteti osigurati najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda. Iako se djeca ne pominju kao posebna kategorija, formulacija „sva lica“ obuhvata i djecu. Time se prava djeteta štite kao dio opšteg sistema ljudskih prava.

PREGLED KONVENCIJSKIH PRAVA DJETETA

Konvencija UN detaljno tretira politička, građanska, ekonomska, socijalna i kulturna prava iz perspektive djeteta. Naročita pažnja u ovom dokumentu posvećuje se pravima djece koja su u sukobu sa zakonom, te se naglašava potreba postupanja prema njima kao prema ravnopravnim ljudskim

[346] Zakon o ratifikaciji Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima djeteta Skupština Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije je donijela 13. decembra 1990. godine, a Konvencija je objavljena u Službenom listu SFRJ, Međunarodni ugovori, broj 15/90.

[347] Vidjeti: Simović, M., Jovašević, D., Mitrović, Lj., Simović-Nišević, M. (2013). *Maloljetničko krivično pravo,* Pravni fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, Istočno Sarajevo.

[348] Vidjeti: White, S. B. (2002). becoming and relationship: conceptual challenges of a child rights approach in development, Journal of International Development, 14, 6, pp. 1095 – 1104. Navedeno prema: A. Bećiraj, A. Bakrač, (2014). PRIMJENA KONVENCIJE O PRAVIMA DJETETA U BOSNI I HERCEGOVINI, PRAVNI VJESNIK GOD. 30 BR. 2, str. 89-99.

[349] Vidjeti: Lj. Mitrović (2014). Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta i njen značaj u pravu Republike Srpske uopšte, a posebno u maloljetničkom krivičnom pravu Republike Srpske, GODIŠNJAK FAKULTETA PRAVNIH NAUKA, Godina 4, Broj 4, Banja Luka, str. pp. 5-16

bićima, što uključuje napuštanje *parens patriae* odnosa koji ograničava njihove mogućnosti da izraze svoje mišljenje i učestvuju u svim aktivnostima koje se tiču njihovog života.[350]

UN Konvencija je podijeljena na preambulu i tri dijela. Preambula podsjeća na osnovne principe Ujedinjenih nacija i posebne odredbe određenih, relevantnih instrumenata o ljudskim pravima. Ona potvrđuje da je djeci, usljed njihove osjetljivosti, potrebna posebna zaštita i briga, a u tome ističe primarnu ulogu porodice. U preambuli se reafirmišu neophodnost pravne i druge zaštite djeteta, prije i poslije rođenja, važnost poštovanja kulturnih vrijednosti zajednice iz koje dijete potiče i vitalna uloga međunarodne saradnje u zaštiti prava djeteta. Posmatrana sadržinski, Konvencija UN o pravima djeteta ima ukupno 54 člana, a čine je[351]:

- preambula – u kojoj se podsjeća na osnovne principe Ujedinjenih nacija i posebne odredbe određenih pravnih instrumenata o ljudskim pravima; takođe, u njoj su pojašnjene pozadina i razlozi donošenja ovog međunarodnog dokumenta;

- čl. 1 – 41 – sadrže osnovne odredbe, odnosno katalog prava koja se priznaju djetetu – u osnovnim odredbama defi nisan je i pojam djeteta, te obaveze koje države članice preuzimaju u onim situacijama kada njihovi parlamenti ratifi kuju UN Konvenciju;

- čl. 42 – 45 – predviđene su procedure za praćenje primjene UN Konvencije, odnosno osnivanje Komiteta UN za prava djeteta, zatim obaveze država članica prema UN Komitetu, ali i prava UN Komiteta u pogledu praćenja stanja u ovoj oblasti u pojedinoj državi članici u smislu ispunjavanja obaveza iz UN Konvencije;

- čl. 46 – 54 – nalaze se formalne odredbe vezane za stupanje UN Konvencije na pravnu snagu, odnosno odredbe koje potenciraju otvorenost Konvencije za potpis svim državama (potpisivanje, ratifi kacija, pristupanje, stupanje na snagu, stavljanje rezervi, izmjena, otkazivanje i deponovanje ovog međunarodnog ugovora).

Svaka država potpisnica mora učiniti sve što je u njenoj moći da primijeni prava sadržana u UN Konvenciji, a posebno ona koja slove za principe.

Tako, u vezi sa pravom djeteta na nediskriminaciju, odnosno odsustvo diskriminacije ili pravo djeteta na zaštitu od bilo kog oblika diskriminacije podrazumijeva da prava sadržana u Konvenciji pripadaju svakom djetetu, bez diskriminacije po bilo kom osnovu (rasi, polu, boji kože, jeziku, vjeroispovjesti, imovinskom stanju, nacionalnom, etničkom ili socijalnom porijeklu, itd. - član 2 UN Konvencije)[352]. Svi subjekti zaštite imaju obavezu da obezbijede zaštitu djeteta od svih oblika diskriminacije, ili bilo koje kazne zasnovane na statusu, aktivnostima, izraženom mišljenju roditelja, zakonitih staralaca ili članova porodice djeteta.

Nadalje, pravo na uvažavanje najboljeg interesa djeteta – najbolji interesi djeteta u svim aktivnostima svih organa i organizacija koje se bave djecom jesu od prvenstvenog značaja (član 3). Najbolji interes djeteta predstavlja standard koji nije unaprijed određen i definisan, već zahtijeva individualni pristup, te procjenu i utvrđivanje najboljeg interesa svakog djeteta pojedinačno u konkretnim situacijama. Princip najbolji interes djeteta jeste i pravo djeteta i uslov za ostvarivanje svakog prava garantovanog Konvencijom i zahtijeva da u svim aktivnostima koje se tiču djece, bez obzira da li ih preduzimaju javne ili privatne institucije, sudovi, administrativni organi ili zakonodavna tijela, najbolji interes djeteta mora da bude na prvom mjestu.

---

[350] Vidjeti: Simović, M., Jovašević, D., Mitrović, Lj., Simović-Nišević, M. (2010). *Komentar Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku*, Međunarodno udruženje naučnih radnika – AIS, Banja Luka, str. 19-21.

[351] Vidjeti: Lj. Mitrović (2014). Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta i njen značaj u pravu Republike Srpske uopšte, a posebno u maloljetničkom krivičnom pravu Republike Srpske, *op. cit.,* str. 8.

[352] Vidjeti: Simović, M., Jovašević, D., Mitrović, Lj., Simović-Nišević, M. (2013). *Maloljetničko krivično pravo,* Pravni fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, Istočno Sarajevo, str. 47-63.

Svakako, da je pravo djeteta na život, opstanak i razvoj – jedno od osnovnih prava prema kojem svako dijete samim rođenjem ima pravo na život, opstanak i razvoj bez obzira na životnu situaciju u kojoj se nalaze roditelji, a država ima obavezu da obezbijedi opstanak i razvoj djeteta (član 6). Ovo pravo je i pretpostavka za ostvarivanje svih drugih prava, odnosno ono je pretpostavka za dostojan razvoj ličnosti svakog djeteta. Podrazumijeva se da rast i razvoj djeteta treba posmatrati u najširem smislu, kao potpun i sveobuhvatan koncept koji podrazumijeva pravo djeteta na život, tj. pravo djeteta na fizički, moralni, socijalni i psihološki razvoj, a mjere za ostvarivanje ovog prava treba da budu usmjerene na postizanje maksimalnog razvoja, punih kapaciteta, te optimalnog razvoja za svu djecu.

Konačno, pravo na participaciju, odnosno učešće djeteta ili jednostavnije rečeno poštovanje stavova djeteta (član 12). Pravo djeteta na slobodno izražavanje mišljenja o svim pitanjima koja ga se tiču, kao jedan od principa UN Konvencije ne ostavlja prostor za procjenu državi da li će, već nalaže jasnu zakonsku obavezu, da prizna pravo djeteta na izražavanje mišljenja i preduzme sve odgovarajuće mjere da obezbijedi njegovu punu primjenu u svakom postupku koji se odnosi na dijete[353]. Samo priznanje prava djeteta, bez obezbjeđenja mehanizama za njegovu primjenu u praksi stvara probleme po različitim osnovama, što dovodi u pitanje ne samo pravo djeteta na izražavanje mišljenja već i njegov najbolji interes. Pitanja o kojima djeca mogu izraziti svoje mišljenje odnose se na sva prava iz UN Konvencije, jer su sva prava podjednako važna za njihov život i odrastanje. Pri tome, izražavanje mišljenja djeteta mora biti slobodno, bez pritisaka, bez manipulacija od bilo koga i mora biti obezbijeđeno za svu djecu, i za djecu sa poteškoćama u razvoju, djecu bez roditeljskog staranja, siromašnu djecu, djecu migranata i azilanata, djecu u sukobu itd.

Dakle, ova četiri prava su pretpostavka za ostvarivanje svih drugih prava u UN Konvenciji i predstavljaju prethodno pitanje u ostvarivanju ostalih prava djeteta.

Nakon ovih, izdvajaju se druga građanska i politička prava, i to: pravo djeteta na identitet uključujući državljanstvo, ime i porodične odnose, odnosno veze - pravo djeteta da zna ko su mu roditelji, pravo djeteta da živi sa svojim roditeljima i pravo djeteta na njihovo staranje (čl. 7 - 8); pravo slobodnog izražavanja svog mišljenja i pristup djeteta informacijama (član 13); sloboda misli, savjesti i vjeroispovjesti (član 14); sloboda mirnog udruživanja i sloboda mirnog okupljanja (član 15); pravo na privatnost (član 16) i pravo na zabranu mučenja ili drugih okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni (član 37). Porodična sredina i alternativna briga o djetetu predstavljaju izdvojenu sferu u kojoj su svakako prava vezana za porodični život i održavanje odnosa sa roditeljima i staraocima (čl. 9 – 10 i član 18). Posebno su definisana prava djeteta koje je lišeno porodične sredine. Prava djeteta vezana za alternativni smještaj (član 20), naročito usvojenje (član 21), priznata su posebnim odredbama. Sastavni dio ove kategorije su i pravo djeteta na zaštitu od nezakonitog prebacivanja preko granice, zadržavanja u inostranstvu i roditeljske otmice (član 11) i pravo djeteta na zaštitu od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja od strane njegovih roditelja ili nekog drugog ko se o njemu stara (član 19). Zasebnu grupu čine pravo na najbolju moguću zdravstvenu i socijalnu zaštitu (pravo djeteta na najviši nivo zdravstvene i medicinske zaštite i na rehabilitaciju), čistu vodu za piće, zdravu hranu i čisto i bezbjedno okruženje (čl. 24 – 26), pravo djeteta na životni standard primjeren fizičkom, mentalnom, duhovnom, moralnom i društvenom razvoju djeteta (član 27), te pravo na kvalitetno obrazovanje, slobodno vrijeme, rekreaciju i kulturne aktivnosti (čl. 28 - 31). U posebnu grupu prava UN Komitet svrstava prava djeteta koje se nalazi u posebnim situacijama gdje spadaju prava djeteta izbjeglice (član 22); prava djeteta u oružanom sukobu (član 38); pravo na zaštitu od seksualne, ekonomske i svake druge eksploatacije (čl. 32 - 36); pravo na poseban postupak u okviru sistema maloljetničkog pravosuđa (član 40); pravo djeteta pripadnika manjinske grupe ili

[353] Ibidem.

domorodačkog naroda (član 30) i na kraju, pravo djeteta žrtve nekih od okolnosti koje su doprinijele njegovom statusu djeteta u posebnoj situaciji, na fizički i psihološki oporavak i društvenu reintegraciju djeteta (član 39)[354].

Član 37. Konvencije posebno utvrđuje da će države ugovornice nastojati da se nijednom djetetu nezakonito i proizvoljno ne oduzme sloboda. Konvencija propisuje da se hapšenje, pritvaranje ili zatvaranje djeteta obavlja u skladu sa zakonom i da se primjenjuje samo kao krajnja mjera i na najkraći mogući rok, te da će se sa svakim djetetom kojem je oduzeta sloboda postupati ljudski i poštovanjem prirođenog dostojanstva svakog ljudskog bića. Svako maloljetno lice kojem je oduzeta sloboda držaće se odvojeno od odraslih lica, te imati pravo održavati kontakt sa svojom porodicom dopisivanjem i posjetama. Dijete kome je oduzeta sloboda ima pravo na neodgodivu pravnu i drugu odgovarajuću pomoć, kao i pravo na poricanje zakonitosti, oduzimanje slobode pred sudom ili kakvim drugim ovlašćenim nezavisnim i nepristrasnim vlastima, kao i hitnu odluku o tom pitanju. U imperativnom obliku propisane su i sljedeće procesne garancije za svako dijete optuženo za kršenje zakona: smatra se da je nevino sve dok se ne dokaže njegova krivica, da se odmah obavijesti za koje je krivično djelo optuženo, kao i da se o tome obavijesti njegov roditelj ili staratelj, da mu se odmah obezbijedi adekvatna pravna pomoć, te da se postupak vodi bez odlaganja, i to od strane nadležnog, nezavisnog i nepristrasnog organa ili suda. Prema odredbama Konvencije dijete ne smije biti prisiljeno da svjedoči ili da prizna krivicu ili da se ne obezbijedi ispitivanje svjedoka odbrane pod jednakim uslovima kao i svjedoka optužbe sa ciljem da se utvrdi ili odbaci krivica. Ako se smatra da je dijete prekršilo zakon, svaka odluka i dosuđena mjera koja od toga polazi treba da se ponovo razmatra pred višim nadležnim organom, odnosno da se omogući pravo na žalbu, kao i da dijete ima besplatnog prevodioca ukoliko ne razumije ili ne govori jezik koji se oficijelno koristi u postupku.[355]

Isto tako, UN Konvencija, u članu 40 (3) obavezuje države potpisnice na donošenje zakona i uspostavu procedura i institucija koje će postupati u slučajevima djece koja dođu u sukob sa zakonom, zatim ih obavezuje da uspostave programe odstupanja od sudskog postupka (tzv. diverzione postupke), te alternative institucionalnom tretmanu maloljetnika s ciljem njihove zaštite i dobrobiti[356].

ANALIZA USTAVA BiH i REPUBLIKE SRPSKE

Ustav Bosne i Hercegovine u članu II garantuje niz prava koja su relevantna za djecu, iako se ne odnose samo na njih, a to su: pravo na život, pravo na slobodu i sigurnost, pravo na pravično suđenje, pravo na privatni i porodični život, pravo na obrazovanje. Ova prava čine osnov za zaštitu djece. Takođe, Član II/4 Ustava zabranjuje diskriminaciju po različitim osnovama, uključujući „rođenje ili drugi status“. Ova formulacija omogućava zaštitu djece kao posebno ranjive kategorije, iako uzrast nije eksplicitno naveden. Nadalje, pravo na privatni i porodični život predstavlja najvažniju ustavnu osnovu za zaštitu prava djeteta. Ova norma obuhvata odnose između roditelja i djece, staranje, odgoj i kontakt.

Prema tome, Ustav Bosne i Hercegovine ne sadrži izričite odredbe o pravima djeteta u svom normativnom dijelu, ali je zato vrlo važno pitanje pravne snage i načina primjene Konvencije UN o pravima djeteta, koja je navedena u njegovom Aneksu I kao jedan od instrumenata za zaštitu ljudskih prava i sloboda. Prema Markoviću, sa stanovišta unutrašnjeg prava, Konvencija ima ustavnu snagu, jer

[354] Vidjeti: Mitrović, Lj. (2014). Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta i njen značaj po maloljetničko krivično pravo Republike Srpske, *op. cit.,* str. 5-17.

[355] Vidjeti šire: N. Grbić Pavlović (2017). Kažnjavanje maloljetnih učinilaca krivičnih djela ograničenjem slobode, Banja Luka, str. 52-54.

[356] Vidjeti: Mitrović, Lj. (2014). Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta i njen značaj po maloljetničko krivično pravo Republike Srpske*, op. cit.,* str. 5-17.

je i formalno dio Ustava i neposredno se primjenjuje, ukoliko su njene norme podobne za neposrednu primjenu.[357]

Naime, u odgovoru na pitanje kakva je pravna snaga Konvencije u ustavnopravnom smislu, odnosno šta znači to što se ona spominje u Aneksu I Ustava BiH, Marković ističe da su moguća dva odgovora na ovo pitanje. Prvo, prema kojem međunarodni instrumenti za zaštitu ljudskih prava koji su nabrojani u Aneksu I formalnopravno nisu dio Ustava Bosne i Hercegovine, pa se ne mogu neposredno primjenjivati. Odnosno, da bi bili primjenjivi, oni moraju biti inkorporirani u domaće zakonodavstvo. Prema drugom shvatanju, oni su dio Ustava i mogu se neposredno primjenjivati. Prema tome, u pravnom sistemu Bosne i Hercegovine, Konvencija ima dvostruki položaj, jer ju je Bosna i Hercegovina prihvatila kao akt međunarodnog prava[358], ali ju je istovrmeno i inkorporirala u vlastiti ustav, učinivši je njegovim sastavnim dijelom[359].

Upravo zbog decentralizovane, odnosno federalne structure BiH države, entiteti imaju značajnu ulogu u regulisanju prava djeteta. Tako je u Ustavu Republike Srpske materija ljudskih prava uređena u drugom odjeljku[360].

Član 36. Ustava odnosi se, između ostalog, i na prava djeteta. Ustavom se garantuje posebna zaštita porodice, majke i djeteta. Roditelji imaju pravo i dužnost da brinu o podizanju i vaspitanju djece. Vanbračna djeca imaju ista prava i dužnosti kao i djeca rođena u braku. Čovjek ima pravo da slobodno odlučuje o rađanju djece. Djeca su dužna brinuti o roditeljima kojima je potrebna pomoć. Maloljetnici o kojima se roditelji ne brinu imaju pravo na posebnu zaštitu. Nadalje, u čl. 37 Ustava djeci se garantuje posebno pravo na zaštitu zdravlja. Dok svi imaju pravo na zaštitu zdravlja pod uslovima utvrđenim zakonom, djeca (kao i trudnice i stare osobe) imaju pravo na zaštitu zdravlja iz javnih prihoda. Član 38. Ustava odnosi se na pravo na obrazovanje. Ono nije isključivo pravo djeteta, pošto, po svojoj prirodi, pripada svima, pogotovo ako se posmatra u kontekstu prava na visoko obrazovanje. Međutim, nesumnjivo da je ovo pravo, prvenstveno pravo na osnovno, a donekle i na srednje, obrazovanje prije svega pravo djeteta. Ustav ne pravi pravnu diskriminaciju pri garantovanju ovog prava, jer ga jamči svima, ali je drugačije sa odgovorom na pitanje da li postoji faktička diskriminacija. Pravo na školovanje pod jednakim uslovima iz čl. 38, st. 1 Ustava obuhvata jednake formalnopravne uslove. Ovo slijedi iz ostalih normi sadržanih u ovom članu, koje predviđaju da je

[357] Marković, G. (2012). Ustavnopravni osnov ostvarivanja prava djeteta u Bosni i Hercegovini, Zbornik radova „Prava djeteta i ravnopravnost polova – između normativnog i stvarnog“, Pravni fakultet Univerzitet u Itočnom Sarajevu, str. 249–258.

[358] Vidjeti: Ћеранић, Д. (2011). Примјена међународних конвенција о правима дјетета у Босни и Херцеговини, Зборник радова, Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву, стр. 262–278.

[359] Istorijski posmatrano Skupština Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije donijela je Zakon o ratifikaciji Konvencije UN o pravima djeteta 13. decembra 1990. godine, a UN Konvencija je objavljena u Službenom listu SFRJ, Međunarodni ugovori broj 15/90. Konvencija je sukcesijom postala pravno obavezujuća za Bosnu i Hercegovinu 1. septembra 1993. godine. Dakle, Bosna i Hercegovina je ratifikovala UN Konvenciju i ona je postala pravno obavezujuća, a potpisivanjem Dejtonskog sporazuma 1995. godine preuzela je obavezu poštovanja UN Konvencije na području Bosne i Hercegovine. UN Konvencija se nalazi u Aneksu I Ustava Bosne i Hercegovine i ima snagu ustavne odredbe. Na ovaj način međunarodno pravo direktno je postalo dio unutrašnjeg pravnog sistema Bosne i Hercegovine i direktno je nadređeno njemu, te se primjenjuje neposredno.

[360] USTAV REPUBLIKE SRPSKE, (“Sl. glasnik RS”, br. 21/1992 - prečišćen tekst, 28/1994 - Amandmani XXVI-XLIII, 8/1996 - Amandmani XLIV-LI, 13/1996 - Amandman LII, 15/1996 - ispr., 16/1996 - Amandman LIII, 21/1996 - Amandmani LIV-LXV, 21/2002 - Amandmani LXVI-XCII, 26/2002 - ispr., 30/2002 - ispr., 31/2002 - Amandmani XCIII-XCVIII, 69/2002 - Amandmani XCIX-CIII, 31/2003 - Amandmani CIV i CV, 98/2003 - Amandmani CVI-CXII, 115/2005 - Amandman CXIV, 117/2005 - Amandmani CXV-CXXI i 48/2011 - Amandman CXXII i "Sl. glasnik BiH", br. 73/2019 - odluka US BiH)

osnovno obrazovanje obavezno i besplatno, dok to nije slučaj sa ostalim nivoima obrazovanja. Imajući u vidu velike klasno-socijalne i imovinske razlike u društvu, očigledno je da formalna jednakost prava dovodi do faktičke nejednakosti, odnosno teškoća ili nemogućnosti da formalno priznato pravo bude ostvareno. Ustavotvorac bi obezbijedio puno ostvarivanje ovog prava, i to ne samo formalno već, prije svega, faktički ako bi garantovao besplatno školovanje na svim nivoima. Time bi i prava djeteta bila ostvarena u većem obimu. Ustav u čl. 40 garantuje posebnu zaštitu na radu omladini. Kako se, doduše po Zakonu o radu, radni odnos može zasnovati sa 15 godina, a po Konvenciji o pravima djeteta, dijete je lice do 18 godina, slijedi da se i u kontekstu posebne zaštite na radu može govoriti o pravu djeteta iako ovo nije specifično pravo djeteta.[361] Prema čl. 43 Ustava, članovi porodica zaposlenih imaju pravo na socijalnu zaštitu i socijalno osiguranje, čime su obuhvaćena i djeca. Kako vidimo, ljudska prava koja se odnose na dijete u Ustavu Republike Srpske mogu se podijeliti u dvije grupe: prava koja se odnose samo na ovu kategoriju lica i koja nisu detaljno regulisana, i prava koja se odnose na sva lica ili pojedine kategorije lica, u koja spadaju i djeca, pa se ne radi o specifično dječjim pravima.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Ustavni okvir prava djeteta u Bosni i Hercegovini zasniva se na indirektnoj zaštiti putem opštih normi i međunarodnog prava. Iako ovaj model omogućava visok nivo zaštite u teoriji, njegova praktična primjena zavisi od sudske prakse i zakonodavne razrade.

Primjena Konvencije je proces i od suštinskog značaja je obezbijediti da cjelokupno domaće zakonodavstvo bude do kraja usklađeno sa Konvencijom i da se principi i odredbe Konvencije mogu direktno primjenjivati i adekvatno sprovoditi. Kvalitetni zakoni koji će prepoznati međunarodne standarde, koji će u praksi biti adekvatno primijenjeni, i koji će dovoljno detaljno utvrditi prava kojima se obezbjeđuju efikasna pravna sredstva u slučaju nepoštovanja su kontinuirana obaveza i proces u kojem se, kod donošenja novih zakona i izmjena i dopuna važećih zakona, mora imati u vidu i Konvencija u cjelini i svaki njen član posebno.

Prema Konvenciji, dijete je svako ljudsko biće koje nije navršilo osamnaest godina. Ovakva polazna definicija daje poseban značaj cijelom kompleksu prava djeteta. Konvencija sadrži temeljni popis prava djeteta, kao što su: urođeno pravo na život, opstanak i razvoj djeteta, pravo na ime, brigu, državljanstvo, pravo djeteta da zna ko su mu roditelji i pravo na očuvanje svog identiteta, na porodične veze i tako dalje. Konvencija insistira na posebnoj, jačoj i neposrednoj kaznenopravnoj intervenciji u slučaju težih povreda prava djeteta koje imaju kriminalan karakter. Posebna pažnja je posvećena pravima djece koja su žrtve masovnih oružanih sukoba i konkretnim oblicima napada na njihova prava. Konvencijom su predviđene različite zabrane, od kojih su najznačajnije: mučenje djeteta, kao i druga svirepa, neljudska ili ponižavajuća postupanja ili kazne, odnosno zabrana primjene smrtne kazne, doživotne robije i drugih postupanja.

Potpisivanjem Dejtonskog sporazuma 1995. godine Bosna i Hercegovina, a samim tim i oba njena entiteta, preuzeli su obavezu poštovanja ovog izuzetno važnog međunarodnog dokumenta, a time i obavezu da: 1) u okviru vlastite jurisdikcije Ustavom, a potom i zakonima utvrde posebna pravila i odredbe koje se posebno primjenjuju na djecu i 2) obrazuju institucije i organe kojima su povjerene funkcije ostvarivanja i zaštite prava djeteta, a koje imaju za cilj da daju odgovore na različite potrebe djece, štiteći istovremeno njihova osnovna prava, zatim da daju odgovore na potrebe društva, te da obezbijede i provedu temeljnu i pravednu primjenu ovih pravila.

[361] Marković, G. (2012). Ustavnopravni osnov ostvarivanja prava djeteta u Bosni i Hercegovini, op. cit., str. 254.

Zaključujući svojevremeno raspravu o pitanju položaja konvencije u Ustavu BiH Marković ističe da pošto je Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta jedan od petnaest međunarodnih instrumenata navedenih u Aneksu I Ustava, prava djeteta iz Konvencije imaju rang ustavnih prava. Odnosno, ona se neposredno primjenjuju, ukoliko su po svom sadržaju podobna za neposrednu primjenu, i obavezuju zakonodavca da svoje akte uskladi sa pravima iz Konvencije. Osim toga, organi koji su nadležni za zaštitu ljudskih prava dužni su da se neposredno pozivaju na prava iz Konvencije i donose odluke u skladu sa njima.

LITERATURA:

1. Bećiraj, A. Bakrač, (2014). PRIMJENA KONVENCIJE O PRAVIMA DJETETA U BOSNI I HERCEGOVINI, PRAVNI VJESNIK GOD. 30 BR. 2, str. 89-99.
2. Ћеранић, Д. (2011). Примјена међународних конвенција о правима дјетета у Босни и Херцеговини, Зборник радова, Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву, стр. 262–278.
3. Grbić Pavlović, N. (2017). Kažnjavanje maloljetnih učinilaca krivičnih djela ograničenjem slobode, Banja Luka, str. 52-54.
4. Marković, G. (2012). Ustavnopravni osnov ostvarivanja prava djeteta u Bosni i Hercegovini, Zbornik radova „Prava djeteta i ravnopravnost polova – između normativnog i stvarnog“, Pravni fakultet Univerzitet u Itočnom Sarajevu, str. 249–258.
5. Mitrović, Lj. (2014). Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta i njen značaj u pravu Republike Srpske uopšte, a posebno u maloljetničkom krivičnom pravu Republike Srpske, GODIŠNJAK FAKULTETA PRAVNIH NAUKA, Godina 4, Broj 4, Banja Luka, str. pp. 5-16
6. Mitrović, Lj. Tomašević, S. (2019). "DJEČIJI USTAV" I NJEGOVA ULOGA U BOSNI I HERCEGOVINI, Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, Vol. XXXVIII, No. 3, str. 93-118.
7. Ombudsmen za djecu Republike Srpske (2018). Godišnji izvještaj za 2018. godinu, Banja Luka, str. 9.
8. Simović, M., Jovašević, D., Mitrović, Lj., Simović-Nišević, M. (2013). *Maloljetničko krivično pravo,* Pravni fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, Istočno Sarajevo.
9. Simović, M., Jovašević, D., Mitrović, Lj., Simović-Nišević, M. (2010). *Komentar Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku*, Međunarodno udruženje naučnih radnika – AIS, Banja Luka, str. 19-21.
10. Simović, M., Jovašević, D., Mitrović, Lj., Simović-Nišević, M. (2013). *Maloljetničko krivično pravo,* Pravni fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, Istočno Sarajevo, str. 47-63.
11. USTAV REPUBLIKE SRPSKE, ("Sl. glasnik RS", br. 21/1992 - prečišćen tekst, 28/1994 - Amandmani XXVI-XLIII, 8/1996 - Amandmani XLIV-LI, 13/1996 - Amandman LII, 15/1996 - ispr., 16/1996 - Amandman LIII, 21/1996 - Amandmani LIV-LXV, 21/2002 - Amandmani LXVI-XCII, 26/2002 - ispr., 30/2002 - ispr., 31/2002 - Amandmani XCIII-XCVIII, 69/2002 - Amandmani XCIX-CIII, 31/2003 - Amandmani CIV i CV, 98/2003 - Amandmani CVI-CXII, 115/2005 - Amandman CXIV, 117/2005 - Amandmani CXV-CXXI i 48/2011 - Amandman CXXII i "Sl. glasnik BiH", br. 73/2019 - odluka US BiH).
12. White, S. B. (2002). becoming and relationship: conceptual challenges of a child rights approach in development, Journal of International Development, 14, 6, pp. 1095 – 1104.
13. Zakon o ratifikaciji Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima djeteta Skupština Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije je donijela 13. decembra 1990. godine, a Konvencija je objavljena u Službenom listu SFRJ, Međunarodni ugovori, broj 15/90.

CONSTITUTIONAL POSITION OF CHILDREN IN THE REPUBLIC OF SERBIA AND BIH

Prof. Dr. Ljubinko Mitrović
Asst. Dr. Nikolina Grbić Pavlović
Asst. Dr. Gojko Pavlović
Banja Luka

Abstract: *The aim of this paper is to examine to what extent the rights of the child, prescribed by the UN Convention on the Rights of the Child, are incorporated into the highest legal acts in Bosnia and Herzegovina, i.e. what is the position of the child in the Constitution of the Republic of Srpska and the Constitution of BiH. The author's intention is to first point out the fact that the UN Convention on the Rights of the Child, as the most important international instrument for the protection of children's rights (the children's constitution), among other international documents, is listed in Annex I of the Constitution of BiH, as well as to simultaneously examine the possibility of direct application of this UN Convention in the legal order. Also, the intention is to analyze the rights prescribed by the UN Convention and the rights guaranteed by the Constitution of the Republika Srpska and to point out possible differences. The paper applies the normative-dogmatic method and analysis of judicial practice, with the aim of offering reasoned conclusions and recommendations for improving the constitutional and legal position of children.*

Key words: *child, child rights, UN Convention on the Rights of the Child, Constitution of the Republic of Srpska, Constitution of BiH.*